

P R Z E G Ł Ą D Z A C H O D N I O P O M O R S K I
R O C Z N I K X X X (L I X) R O K 2 0 1 5 Z E S Z Y T 1

S T U D I A I R O Z P R A W Y

RADOSŁAW PAWLIK
Szczecin

**NOTARIUSZE KAMIEŃSKIEJ KAPITUŁY KATEDRALNEJ I ICH FUNKCJE
W PIERWSZEJ POŁOWIE XVI WIEKU**

Słowa kluczowe: kapituła, katedra, duchowieństwo, średniowiecze, notariat, notariusze, Pomorze, Kamień Pomorski

Keywords: chapter, cathedral, clergy, Middle Ages, notary's office, notaries, Pomerania, Kamień Pomorski (German: *Cammin*)

W wydanym już ponad dwadzieścia lat temu opracowaniu *Notariusze publiczni w Wielkopolsce schyłku wieków średnich. Katalog admisji w Gnieźnie i w Poznaniu 1420–1500* Antoni Gąsiorowski zgłosił postulat potrzeby podjęcia badań prozopograficznych nad środowiskiem notariuszy publicznych zatrudnionych w kancelariach kościelnych i świeckich z obszaru średniowiecznej Polski. Badania tego typu miały umożliwić poznanie niezidentyfikowanej dotąd zbiorowości notariuszy publicznych, poprzez poddanie jej szczegółowej analizie pod kątem pochodzenia społecznego i terytorialnego, wykształcenia, posiadanych kwalifikacji, drogi nabywania uprawnień oraz przebiegu ich karier¹.

W niniejszym artykule, w nawiązaniu do wyżej przypomnianych założeń badawczych, dokonano analizy prozopograficznej grupy notariuszy publicznych prowadzących kancelarię kapituły katedralnej w Kamieniu Pomorskim w pierwszej połowie XVI wieku. Mimo że byli to urzędnicy kapitularni nieposiadający kompetencji decyzyjnych, to ich znaczenie dla funkcjonowania

¹ A. Gąsiorowski, *Notariusze publiczni w Wielkopolsce schyłku wieków średnich. Katalog admisji w Gnieźnie i w Poznaniu 1420–1500*, Poznań 1993.

kapituły katedralnej, najważniejszej obok ordynariusza instytucji kościelnej w biskupstwie, było ogromne, gdyż stanowili właściwy personel kancelarii kapituły. Do ich głównych zadań należało przede wszystkim prowadzenie metryki kapitulnej², w której zapisywano protokoły z sesji kapitulnych, sporządzano różnego rodzaju dokumenty oraz przygotowywano rejestry corocznych przychodów i wydatków. Decyzja o zawężeniu perspektywy badawczej do jednego półwiecza dziejów kapituły podyktowana była przede wszystkim stanem zachowania metryki kapitulnej, która w dzisiejszym kształcie obejmuje zapiski z lat 1498–1569. Źródło tego typu umożliwiła przeprowadzenie głębszej analizy prozopograficznej interesującej nas grupy urzędników kapitulnych w przełomowym dla dziejów Kościoła kamińskiego oraz Księstwa Pomorskiego okresie reformy stosunków kościelnych³. Podkreślić należy, że metryka kapituły kamińskiej jak dotąd nie spotkała się z większym zainteresowaniem badaczy Kościoła pomorskiego, mimo że stanowi jedyny tego typu zachowany zabytek średniowiecznej diecezji kamińskiej, gdyż protokoły z posiedzeń kapituł kolegiackich biskupstwa kamińskiego (Greifswaldzie, Güstrow, Kołobrzegu, Myśliborzu i Szczecinie) nie zachowały się. Celem poniższego artykułu jest również poszerzenie wiedzy o samej kapitule katedralnej w Kamieniu, ponieważ badania nad nią pozostają daleko w tyle za badaniami nad polskimi kapitułami katedralnymi⁴.

Prawo kościelne wymagało, by notariusz zatrudniony w kancelarii kościelnej dysponował uprawnieniami notariusza publicznego⁵. Przywilej nadawania uprawnień notarialnych, tzw. kreacji, już od XI wieku należał do papieża i cesarza. Pojawienie się w tym czasie notariuszy apostolskich było reakcją na mianowanie przez cesarzy własnych notariuszy cesarskich. Rozkwitowi notariatu publicznego, któremu prawo kanoniczne przypisywało pełną wiarygodność, towarzyszył renesans nauki prawa rzymskiego na uniwersytetach w Bolonii, Perugii oraz Padwie. Wiązało się to bezpośrednio z dążeniami do przystosowania prawa rzymskiego dla potrzeb szeroko rozumianej praktyki prawniczej.

² M. Czyżak, *Notariusze kapituły gnieźnieńskiej w I połowie XV wieku*, „Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski” 2003, t. 1, s. 7–8; M. Biłska-Ciećwierz, *Powstanie i organizacja kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*, Kraków 2007, s. 267–268.

³ Należy również zaznaczyć, że metryka kapituły katedralnej w Kamieniu dotąd to nie spotkała się z większym zainteresowaniem badaczy Kościoła pomorskiego.

⁴ Zob. E. Rymar, *Pralatura kapituły kamińskiej w XII–XVI wieku. Część I: Prepozyci*, „Przełęcz Zachodniopomorski” 2009, nr 24, z. 1, s. 7.

⁵ A. Tomczak, *Kancelaria biskupów włocławskich w okresie księgi wpisów (XV–XVIII w.)*, Toruń 1964, s. 66.

Podstawą funkcjonowania instytucji notariatu publicznego stał się dekret papieża Aleksandra III (1159–1181), zawierający rozstrzygnięcia prawne dla biskupa Worcester z lat 1167–1169 – upowszechniony w następstwie włączenia go do Dekretów papieża Grzegorza IX (1227–1241) w 1234 roku⁶. Dekret ten stanowił, że po śmierci świadków jedynie dokument sporządzony przez notariusza publicznego lub opatrzony jego pieczęcią zachowuje moc dowodową. Instrument notarialny był dokumentem publicznym, sporządzonym przez notariusza zgodnie z wymogami *artis notariae* i stanowiącym środek dowodowy. Dokument tego rodzaju miał być uwierzytelniany nie tylko podpisem, ale i wyrysowanym znakiem notariusza (*signum notariale*), który w ten sposób potwierdzał jego autentyczność⁷. Zaznaczyć należy, że instrument notarialny nie wyparł jednak nigdy tradycyjnego dokumentu pieczętnego biskupów, kapituł oraz innych instytucji kościelnych⁸.

Pod koniec XIII stulecia notariat publiczny upowszechnił się w całej łacińskiej Europie. Z czasem rozszerzał się stopniowo także na obszary, na których nie obowiązywało prawo kościelne, np. w krajach niemieckich, gdzie wraz z recepcją prawa rzymskiego stał się instytucją w pełni państwową. Przyczyniła się do tego zwłaszcza ustawa o notariacie Rzeszy (*Reichsnotariatsordnung*) ogłoszona 8.10.1512 roku przez cesarza Maksymiliana I (1508–1519)⁹.

Osoby chcące uzyskać przywilej kreacji notarialnej, powinny odznaczać się odpowiednim przygotowaniem zawodowym w zakresie redagowania i spisywania różnego rodzaju dokumentów oraz właściwymi kwalifikacjami etycznymi. Notariuszem publicznym mogła zostać jedynie osoba pochodząca z prawnego łoża, z nieposzlakowaną opinią oraz w odpowiednim wieku (24–25 lat).

⁶ A. Łosowska, *Pennae investivi Praemisliae. Notariusze kancelarii kościelnych, pisarze sądów oraz urzędów świeckich w XV i na początku XVI wieku*, Przemysł 2011, s. 30–32.

⁷ K. Skupieński, *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997, s. 28–73; A. Łosowska, *Pennae...*, s. 30–35; A. Bartoszewicz, *Piśmienność mieszczańska w późnośredniowiecznej Polsce*, Warszawa 2012, s. 211–212.

⁸ T. Jurek, *Stanowisko dokumentu w średniowiecznej Polsce*, „Studia Źródłoznawcze” 2002, t. 40, s. 9.

⁹ K.O. Konow, *Zur ältesten Geschichte des Notariats in Pommern. Die Signete der ersten pommerschen Notariatsinstrumente*, „Baltische Studien” 1965, Neue Folge, Bd. 51, s. 33; R. Schröder, *Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte*, Berlin–Leipzig 1922, s. 766; W. Trusen, *Notar und Notariatsinstrument an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit. Zu den gemeinrechtlichen Grundlagen der Reichsnotariatsordnung von 1512*, w: *Beiträge zur Rechtsgeschichte. Gedächtnisschrift für Hermann Conrad*, hrsg. von G. von Kleinheyder, P. Mikat, Padeborn 1979 (Rechts- und Staatswissenschaftliche Veröffentlichungen der Görres- Gesellschaft, NF, H. 34), s. 545–566.

Kandydat musiał zaliczyć egzamin z gramatyki i języka łacińskiego oraz wykazać się umiejętnościami w zakresie sporządzania różnego typu dokumentów. Ponadto zobowiązany był do złożenia przysięgi, w której oświadczał, że nie przyjął wyższych święceń duchownych, nie jest żonaty oraz dochowa wierności Kościołowi rzymskiemu. Kandydat ponadto musiał przyrzec, że treść sporządzanych przez niego aktów prawnych zawsze będzie zgodna z wolą stron, nie będzie sporządzał dokumentów, jeżeli będą efektem oszustwa, i zawsze sporządzi najpierw protokół, a dopiero potem instrument notarialny. Kolejne dwa warunki przewidywały uzyskanie zatwierdzenia biskupa danej diecezji, w której notariusz zamierzał pracować oraz posiadanie właściwej wiedzy prawniczej i odbycie praktyki w prowadzeniu spraw notarialnych¹⁰.

Do notariuszy publicznych zwracano się głównie w celu potwierdzenia czynności prawnych, w tym zwłaszcza: o spisanie aktu ostatniej woli, reprezentowanie interesów przed sądem i wystąpienie w roli rozjemcy. Umiejętności i wiedza notariuszy były wysoko cenione w kancelariach miejskich, kościelnych oraz państwowych. Zdaniem Krzysztofa Skupińskiego, do zdobycia uprawnień notariatu publicznego wystarczało już ukończenie *trivium* w szkole katedralnej, gdzie po kursie gramatyki i retoryki kandydat był w stanie w dostatecznym stopniu opanować łacinę i posiadać umiejętności w zupełności wystarczające do sporządzenia podstawowego formularza instrumentu notarialnego, ponadto liczyła się także „wyrobionej ręki”. Ukończenie *quadrivium* nie było konieczne, żeby zostać notariuszem. Zdecydowanie większy pożytek przynosiła praktyka w kancelarii kościelnej, gdzie kandydat na notariusza publicznego pogłębiał znajomość języka łacińskiego i poszerzał umiejętności w redagowaniu bardziej złożonych instrumentów notarialnych¹¹. Wykształcenie uniwersyteckie nie było konieczne, jednakże stanowiło dodatkowy atut dla kandydata na notariusza publicznego, bowiem zwiększało jego szansę na uzyskanie stanowiska w kancelarii kościelnej bądź świeckiej.

Główny warunek dopuszczający notariusza publicznego do wykonywania zawodu wiązał się z uzyskaniem aprobaty od władz diecezji, w której zamierzał podjąć pracę. Poza ordynariuszem, admisi notariusza mogła udzielić kapituła

¹⁰ A. Łosowska, *Pennae...*, s. 24–35.

¹¹ K. Skupiński, *Notariat...*, s. 83–84.

katedralna, administrator diecezji, oficjał oraz wikariusz generalny¹². Akt admisyj notarialnej zawierał bezcenne dane na temat notariusza. W treści wpisów znajdowały się bowiem: data dzienna i miejsce admisyj oraz dane personalne osoby jej dotyczące. Obowiązkowo uzupełniano to informacjami o posiadanym przez notariusza rodzaju kreacji notarialnej. Obok inskrypcji admisyjnej notariusz osobiście kreślił swój znak notarialny. Wpis kończyła zwykle lista świadków towarzyszących czynności prawnej¹³.

Wszyscy zidentyfikowani notariusze kapituły kamieńskiej w pierwszej połowie XVI stulecia mieli uprawnienia notariusza publicznego. Wynikało to z rangi spraw, jakimi zajmowała się kapituła katedralna, która – jak wiadomo – była najważniejszą, obok biskupa, instytucją kościelną w diecezji. Zazwyczaj posiadanie takiego uprawnienia możemy stwierdzić dzięki analizie używanych przez nich formuł uwierzytelniających (subskrypcji) protokoły z sesji kapitulnych, np. *Nicolaus Dancquardt ad premissa Notarius subscripsit* (9.09.1500); *Ego Benedictus notarius publicus manu propria protestor* (1.12.1511); *Et ego Marcus Fabri notarius ad premissa etc.* (28.03.1526); *Johannes Brandt Notarius subscripsit* (24.05.1541). Niekiedy o rodzaju przywilejów poszczególnych notariuszy dowiadujemy się z innych źródeł, jak w przypadku Johanna Brandta, który w aktach Sądu Kameralnego Rzeszy został określony jako: *publicus apostolica auctoritate, et in archivio Romana curie descriptus et matriculatus notarius*¹⁴. W niektórych przypadkach możemy jedynie pośrednio wnioskować, że notariusz miał uprawnienia notariatu publicznego, bo akta wymieniają go jako notariusza przy czynnościach, które według obowiązującego prawa bądź zwyczaju powinny być prowadzone w obecności notariusza publicznego¹⁵.

Jak widzimy z wyżej przytoczonych przykładów subskrypcji, notariusze kapituły kamieńskiej uwierzytelniali sporządzane przez siebie protokoły z sesji kapitulnych związłymi formułami. Nie zdarzyło się jednak ani razu, żeby któryś

¹² S. Mikucki, *Mianowanie notariuszy publicznych imperiali auctoritate w diecezjach krakowskiej i lwowskiej w wieku XV*, w: *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. 1, Kraków 1938, s. 289.

¹³ K. Skupieński, *Notariat...*, s. 53, 85, 100–103; A. Gąsiorowski, *Admisje notariuszy publicznych w Wielkopolsce u schyłku wieków średnich*, w: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. 5, red. S.K. Kuczyński, Warszawa 1992, s. 270.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Szczecinie (dalej: APSz), *Sąd Kameralny Rzeszy w Wetlar*, sygn. 1000, s. 7.

¹⁵ K. Lutyński, *Kapituła katedralna w Poznaniu w XVI wieku. Organizacja i majątek*, Poznań 2000, s. 133–134.

z notariuszy poszerzył treść swojej subskrypcji o informację o posiadanej kreacji notarialnej. Brak zachowanych ksiąg admisji notarialnych diecezji kamieńskiej także bardzo utrudnia uzyskanie dokładniejszych informacji o rodzaju posiadanej przez nich kreacji. Przedstawiona sytuacja wymusiła przeprowadzenie bardzo szerokiej kwerendy źródłowej po spuściznie archiwalnej kapituły katedralnej, ale także innych instytucji kościelnych diecezji kamieńskiej oraz księstwa szczecińskiego i wólogoskiego, Sądu Nadwornego Księstwa Szczecińskiego, Sądu Kameralnego Rzeszy w Wetzlar oraz akt miast. Dzięki tej kwerendzie udało się ustalić rodzaj kreacji notarialnej dla sześciu z dziesięciu zidentyfikowanych notariuszy: Nikolausa Danckwardta (kreacja cesarska), Benedikta Kickebuscha (kreacja apostolska oraz cesarska), Mattheusa Eggardiego (kreacja apostolska), Markusa Kopmana (kreacja cesarska), Johannes Brandta (kreacja apostolska) i Jakoba Wegenera (kreacja apostolska).

Podpis oraz formuła subskrypcyjna nadawały dokumentowi moc prawną, zaś znak notarialny stanowił o jego autentyczności – jego funkcja była więc taka sama, jak tradycyjnej pieczęci. Sporządzane były u dołu, po prawej heraldycznej stronie dokumentu. Składały się one zazwyczaj z następujących elementów: stopni w postaci kilkustopniowej piramidy, na której opierała się sztyca znaku – pionowa belka. Szyję wieńczyła różnorodnych kształtów głowica. Notariusze publiczni bardzo często uzupełniali swoje *signum* treścią pisaną po łacinie¹⁶.

Udało się nam poznać jedynie znaki notarialne używane przez trzech notariuszy: Benedikta Kickebuscha, Johannes Brandta i Jakoba Wegenera (aneks nr II). Sytuację tę można tłumaczyć tym, że pełnili oni przez wiele lat funkcję notariusza kapituły kamieńskiej, dzięki czemu dysponujemy stosunkowo sporą liczbą informacji o ich działalności notarialnej. Ponadto zachowało się kilka sporządzonych przez nich instrumentów notarialnych, które wskazują, że Kickebusch i Brandt reprezentowali w procesach sądowych nie tylko kapitułę kamieńską, ale też inne instytucje kościelne biskupstwa kamieńskiego, a także osoby świeckie. Pierwszy z nich oddawał (świadczył) swoje usługi notarialne nadplebanowi Stralsundu (*Oberpfarrer*) Hippolitowi v. Steinwehr (1521–1529) podczas jego procesu sądowego, toczącego się przed Sadem Kameralnym Rzeszy, przeciw radzie

¹⁶ M. Chmielewska, *Średniowieczni notariusze jeleniogórscy i lwóweccy oraz ich signa notarialia*, Rocznik Jeleniogórski 33, 2001, s. 73; K. Skupieński, *O znaku notarialnym jako źródle do poznania polskiej heraldyki średniowiecznej*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin-Polonia, vol. XLV, sectio F, 1990, s. 232–233; K. Skupieński, *Notariat...*, s. 204–210.

miasta Stralsundu w sprawie zaburzeń na tle religijnym¹⁷ oraz przedstawicielem szlachty pomorskiej procesującym się przed Sądem Nadwornym Księstwa Szczecińskiego. Po drugim z nich zachowało się natomiast kilka instrumentów notarialnych dotyczących wyboru nowego ordynariusza diecezji kamieńskiej w 1544 roku.

Notariusze kapituły kamieńskiej w badanym okresie rekrutowali się głównie z grona niższego duchowieństwa katedralnego i otrzymywali oddzielne uposażenie¹⁸. Dla zapewnienia ciągłości prac kancelarii kapitulnej zobowiązani byli do stałego rezydowania przy kościele katedralnym. Przy recepcji na urząd, która odbywała się zawsze w trakcie posiedzenia kapituły¹⁹, wymagano od nich złożenia przysięgi dotyczącej zachowania tajemnic kolegium oraz nierozpowszechniania treści uchwał powziętych przez kanoników na posiedzeniach (*ne ea que scribet et videt et audiet prodat*)²⁰. Warto podkreślić, że notariusz kapituły kamieńskiej pełnił jednocześnie urząd rektora szkoły katedralnej, stąd przy recepcji wymagano od niego dodatkowo umiejętności redagowania i dyktowania kościelnych pism urzędowych²¹.

Brak bezpośrednich wiadomości źródłowych nie pozwala na ustalenie wielkości wynagrodzenia, jakie otrzymywali za wykonywanie swoich obowiązków notariusze kapituły kamieńskiej w pierwszej połowie XVI stulecia. Zachowało się natomiast kilka wzmianek o uposażeniu rektora szkoły katedralnej. Już z czternastowiecznej redakcji statutów kapituły kamieńskiej wynika, że dochody rektora składały się z czynszów wydzielonych z dóbr należących do scholasterii. Statuty stwierdzały ogólnie, że duchowny będący właścicielem tej prałatury ma utrzymywać rektora szkoły katedralnej *literature competentis ad docendu habilem*²². Potwierdzają to także zapiski w metryce kapitulnej. W protokole z 17 listopada 1542 roku odnotowano, że *Johannes Sellijn acceptatus fuit a venerabili capitulo Caminensis in rectorem scholae Caminensis usque ad festum Paschae*

¹⁷ Zob. H. Heyden, *Die Kirchen Stralsunds und ihre Geschichte*, Berlin 1961, s. 126–155.

¹⁸ W interesującym nas okresie mamy do czynienia tylko z jednym przypadkiem kanonika pełniącego obowiązki notariusza – Johanna Martiniego.

¹⁹ Johannes Brandt został recypowany na notariat kapitulny 31.10.1532 r., a kapitułę generalną w Kamieniu zwoływano zawsze 11 listopada; R. Marciniak, *Dobra kapituły kamieńskiej do połowy XV wieku. Studium z dziejów społecznych gospodarstwa feudalnego*, Szczecin 1970, s. 34.

²⁰ *Statuta Capituli et Episcopatus Caminensis*, red. Robert Klempin, w: *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns. Aus der Zeit Bogisłafs X.*, Berlin 1859, s. 326.

²¹ *Ibidem*, s. 326–327.

²² *Ibidem*, s. 326.

*proxime sequentis et promisserunt eidem dare velle 4 flor. de pecuniis domini Scholastici Caminensis, quas dat annue eidem rectori pro expensis, et debet habere praesentias ex choro et omnia alia accidentalia scholae*²³. Z powyższego fragmentu wynika, że dochody rektora szkoły katedralnej wynosiły 4 floreny reńskie²⁴.

Niewątpliwie również kapituła kamińska troszczyła się o zapewnienie odpowiedniego wynagrodzenia rektorowi szkoły katedralnej. Statuty kapituły kamińskiej wymagały od każdego recypowanego przez kolegium katedralne kanonika opłaty instalacyjnej w formie pary butów o wartości 24 solidów dla rektora szkoły. Rektor otrzymywał je jako notariusz kapitulny *ad scribendum eis instrumentum vel instrumenta super hoc*²⁵.

Kapituła kamińska wynagradzała pracę swoich notariuszy przekazując im niższe beneficja w kościele katedralnym. Informację o takiej praktyce wynagradzania notariuszy wskazują już statuty kapitulne, w których zapisano, że do tego urzędu należała jedna z wikarii *ad altare super ambone*²⁶. Beneficjum to było uposażeniem notariusza (rektora) dowodnie jeszcze w pierwszej połowie XVI wieku, bowiem w pochodzącym z tego okresu rejestrze niższych beneficjów kościoła katedralnego zapisano, że należało ono do notariusza kapitulnego Markusa Kopmana²⁷. Ponadto wiadomo o jeszcze jednym beneficjum, które zostało ufundowane z myślą o utrzymaniu rektora szkoły katedralnej. W dokumencie z 23.04.1482 roku zapisano, że kapituła potwierdziła fundację beneficjum przez dziekana Ulricha Westphala, którego dochody miały być przeznaczone na utrzymanie rektora szkoły katedralnej (notariusza)²⁸.

Znaczną część wynagrodzenia notariuszy stanowiły pobierane opłaty tytułem pełnionych przez nich czynności kancelaryjnych (redagowanie, spisywanie

²³ APSz, Kapituła Katedralna w Kamieniu Pomorskim (dalej: KKK), sygn. 231, s. 81. W czasie posiedzenia z 21.10.1543 r. kapituła nadała *Lazarum N. in rectorem scholae Caminensis et addixit eidem parochialem ecclesiam in monte S. Nicolai extra muros Caminen. ad annum tantum tamquam manuale etc. Et quod pro salario habere debeat 8 flor. a dom. Scholastico pro expensis, omnia accidentalia etc.* (KKK, sygn. 231, s. 107).

²⁴ Johannes Sellin objął jedynie urząd rektora szkoły katedralnej, z którego zrezygnował notariusz kamiński Johannes Brandt (1532–1569).

²⁵ *Statuta Capituli*, s. 326, 344–345.

²⁶ *Ibidem*, s. 334, 338.

²⁷ *Ibidem*, s. 338.

²⁸ M. Wehrmann, *Ältere Nachrichten vom der Schule in Kammin*, „Monatsblätter” 1920, nr 9/10, s. 35.

i pieczętowanie) oraz dochody, które kapituła otrzymywała z racji prowadzonych przez nią procesów sądowych. Dochody uzyskiwali też za występowanie w charakterze pełnomocników stron w procesach sądowych, reprezentując nie tylko duchownych, ale, w równym stopniu, urzędników administracji państwowej i miejscową szlachtę. Można domniemywać, że wysokość zapłaty była uzależniona od rangi sprawy, jaką miał prowadzić notariusz. Notariusze sporządzali ponadto inwentarze ruchomości po zmarłych członkach kościoła katedralnego i sporządzali ich testamenty. Zachowane testamenty duchownych katedry kamieńskiej wskazują, że za wykonywanie tych czynności byli dobrze wynagradzani przez testatorów. Dla przykładu, zakrystianin katedralny Nikolaus Volckmer zapisał notariuszowi Johannesowi Brandtowi jednego złotego florena reńskiego za spisanie aktu jego ostatniej woli²⁹. Ten sam notariusz uzyskał tej samej wielkości zapłatę za sporządzenie testamentu oficjała kamieńskiego Petera Wendtlanda³⁰.

Zapiski w metryce kapituły kamieńskiej wskazują, że notariusze działalność kancelaryjną prowadzili głównie w kapitulniku (*in domo capitulari*) oraz skarbcu katedralnym (*in armario*). Można jednak założyć, że znaczna część wpisów do metryki była faktycznie wpisywana również w prywatnych mieszkaniach.

Analiza metryki kapituły kamieńskiej, która zawiera protokoły z posiedzeń kapitulnych z pierwszej połowy XVI wieku, wykazała, że interesujące nas kolegium katedralne notariuszy powoływano z grona niższego duchowieństwa katedralnego. Rzadko się zdarzało, że urząd ten pełnili kanonicy, choć wiadomo, że wielu z nich miało przywilej kreacji. Z taką sytuacją na kartach metryki spotykamy się jeden raz, kiedy z niewiadomych nam powodów dwa protokoły sporządził kanonik kamieński i kołobrzegi Johannes Martini. Być może było to spowodowane chorobą bądź nieobecnością w Kamieniu urzędującego notariusza kapitulnego.

Wiadomo również, że wśród notariuszy nie było osób świeckich. Potwierdzenie tego przynoszą treści zawarte w ich subskrypcjach notarialnych, w których sami podawali się za kleryków diecezji kamieńskiej. Wyjątkiem jest tu jedynie Benedikt Kickebusch, który w swoich subskrypcjach pisał się klerykiem włocławskim, a więc właścicielem niższych święceń duchownych uzyskanych na terenie tamtejszej diecezji³¹. Przyjmując tonsurę klerycką, spełniali kanoniczne

²⁹ KKK, sygn. 492, s. 2.

³⁰ KKK, sygn. 490, s. 2.

³¹ K. Stopka, *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994, s. 179 i 193–194; A. Gąsiorowski,

wymogi stawiane notariuszom, dotyczące zwłaszcza nieposiadania wyższych święceń duchownych, a także pozostawania w stanie bezżennym³². Choć od tych dwóch ostatnich nakazów widzimy poważne odstępstwa, dlatego wymagają one oddzielnego omówienia.

Pierwsze stwierdzone odstępstwo dotyczyło warunku nieposiadania przez kandydata na notariusza publicznego wyższych święceń duchownych. Przeprowadzona przez nas kwerenda źródłowa wykazała, że trzem z dziesięciu notariuszy kapituły kamieńskiej w interesującym nas czasie udzielono święceń prezbiteriatu (kapłańskich). Wytlumaczenie tego faktu nie nastrocza większych problemów. Kapituła kamieńska, jak już wspominaliśmy, poszukiwała kandydatów na urząd notariusza kapitulnego spośród członków niższego duchowieństwa katedry, którzy mieli kreację oraz doświadczenie w prowadzeniu spraw notarialnych. Rekrutowanie przez kapitułę notariuszy z grona wikariuszy katedralnych miało jedną niewątpliwą zaletę, bowiem kandydaci do objęcia urzędu notariusza byli dobrze znani prałatom i kanonikom, a to pozwalało na wybór osoby nie tylko o odpowiednich kwalifikacjach zawodowych, ale przede wszystkim godnej zaufania. W związku z tym, że na wikariuszach spoczywał główny ciężar sprawowania liturgii z powodu niewypełniania obowiązku rezydencji przez prałatów i kanoników, dlatego by sprostać tym zadaniom powinni oni mieć wyższe święcenia duchowne (tj. od subdiakonatu wzwyż). Należy podkreślić, że posiadanie kreacji notarialnej nie zamykało drogi do uzyskania święceń kościelnych. Przyjęcie wyższych święceń przez notariusza publicznego nie powodowało, że musiał on zaprzestać wykonywania wyuczonego zawodu. Święcenia wyższe osób, które wybrały Kościół jako instytucję zapewniającą utrzymanie, stwarzało niewątpliwie możliwości awansu w hierarchii kościelnej. Znakomicie słuszność tej tezy potwierdzają kariery dwóch notariuszy kapituły w Kamieniu – Benedikta Kickebuscha i Johannes Brandta. Pierwszy z nich został przez kapitułę mianowany proboszczem kościoła św. Mikołaja w Kamieniu³³. Natomiast drugi z nich, po

Święcenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku, „Roczniki Historyczne” 2001, t. 67, s. 79–105.

³² K. Skupieński, *Notariat...*, s. 96–97.

³³ W protokole z 3.12.1535 r. zapisano, że kapituła kamieńska wprowadziła wikariusza katedralnego Georga v. Doringa na urząd proboszcza kościoła parafialnego św. Mikołaja przed Kamieniem (*de parochiali ecclesia in monte S. Nicolai prope Camyn*), który wakował po rezygnacji Benedikta Kickebuscha (KKK, sygn. 518, s. 274).

wielu latach pracy w kancelarii kapitulnej, osiągnął najpierw kanonikat, a następnie prałaturę tezaurariusza kamieńskiego³⁴.

Drugie odstępstwo dotyczy złamania warunku bezżenności przez notariusza Johanna Brandta. Świadczy o tym dokument z 26.03.1554 roku, z treści którego dowiadujemy się, że notariusz Johannes Brandt wraz z małżonką Elisabeth Borrentin zaciągnął u Hansa Suawe dług wysokości 300 guldenów. Z powodu braku innych wiadomości źródłowych nie jesteśmy w stanie powiedzieć kiedy Johannes Brandt zawarł związek małżeński. Mając jednak na uwadze fakt, że miał on święcenia kapłańskie, pewne jest, że formalne możliwości zawarcia związku małżeńskiego otworzyło mu dopiero proklamowanie reformacji przez książąt pomorskich na Sejmie w Trzebiatowie (1534).

Próba określenia pochodzenia terytorialnego notariuszy obsługujących kancelarię kapituły w Kamieniu przyniosła interesujące wnioski. Wykazała mianowicie przewagę w kancelarii kamieńskiej osób, które przyjęły tonsurę klerycką w rodzimej diecezji. Jedynie Benedikt Kickebusch był klerykiem diecezji wrocławskiej. Dokładne miejsce pochodzenia udało się ustalić dla trzech notariuszy: Nikolaus Danckwardt pochodził z Darłowa, Jakob Wegener z Kamienia, a Johannes Martini z Kołobrzegu. Tych dwóch ostatnich dowodnie wywodziło się z rodów patrycjuszowskich.

Notariusze publiczni tworzyli grupę społeczną z potwierdzonym formalnie statusem wykształcenia³⁵, bowiem uprawnienia notarialne dają pewne świadectwo umiejętności posługiwania się łaciną w piśmie. Niewątpliwie, obok przedstawicieli miejscowego wyższego duchowieństwa, należeli do elit intelektualnych miejsca, w którym przyszło im pracować. Wiedza ogólna, którą musieli się wykazać podchodząc do egzaminu przy ubieganiu się o kreację, pozwalała im zajmować stanowiska nie tylko w kancelariach kościelnych bądź świeckich, ale także w szkołach katedralnych, kolegiackich i parafialnych. W Kamieniu, o czym już wspominaliśmy, notariusz kapitulny kierował szkołą katedralną już dowodnie w XIV stuleciu. Na uwagę zasługuje informacja, że czterech notariuszy, którzy prowadzili kancelarię kapitulną kształciło się w kamieńskiej szkole katedralnej. Interesująco przedstawia się droga Johanna Brandta do objęcia urzędu notariusza kapitulnego. Widzimy go pierwszy raz w testacji protokołu z 9.04.1511 roku, gdzie został umieszczony jako uczeń szkoły katedralnej. W 1528 roku

³⁴ E. Rymar, *Prałatura kapituły kamieńskiej w XII–XVI wieku. Część IV: Tezaurariusze, witzumowie, struktuariusze*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2010, t. 25, z. 1, s. 18.

³⁵ K. Skupiński, *Notariat...*, s. 126.

odnotowany został magistrem sztuk wyzwolonych i wikariuszem katedry w Kamieniu. Nie natrafiliśmy jednak na jakiegokolwiek bezpośrednie zapisy źródłowe pozwalające stwierdzić, w którym z ośrodków akademickich uzyskał on wykształcenie uniwersyteckie. Istnieją jednak pewne przesłanki, wskazujące na to, że kształcił się na Uniwersytecie Kurialnym w Rzymie (*studium Romanae curiae*)³⁶. Tam też najprawdopodobniej uzyskał kreację notarialną. W 1532 roku kapituła ustanowiła go swoim notariuszem. Urząd ten J. Brandt sprawował do śmierci (1569/1572), mimo że w 1555 roku uzyskał kanonikat w katedrze, a rok później został prałatem, to nie odstąpił od wykonywania funkcji notariusza kapitulnego.

W tym miejscu przedstawimy wyniki badań dotyczące wykształcenia uniwersyteckiego notariuszy kapituły kamieńskiej. Kwestie te są bardzo istotne, ponieważ dają pewne pojęcie o ich wiedzy i możliwościach intelektualnych. Badania tego typu natrafiają jednak na pewne dość poważne ograniczenia. W podstawowym materiale źródłowym, jakim są protokoły z posiedzeń kapituły, jedynie sporadycznie wpisywano przed ich nazwiskiem informację o ich stopniach naukowych. Zresztą identyczna praktyka dotyczy prałatów i kanoników – tylko wyjątkowo podawano ich stopnie naukowe, z wyjątkiem tytułów mistrzowskich i doktorskich. Z tych powodów poszukiwania informacji dotyczących poziomu wykształcenia notariuszy kapitulnych zmuszeni byliśmy przeprowadzić kwerendę w wielu opublikowanych metrykach uniwersytetów, na których często gościli Pomorzanie (zwłaszcza Erfurt, Frankfurt nad Odrą, Greifswald, Ingolstadt, Lipsk, Rostock, Wittenberga). Niestety nie dysponujemy średniowiecznymi metrykami uczelni wielu uczelni włoskich, zwłaszcza w Padwie i Rzymie.

Wyniki przeprowadzonej kwerendy prezentują się następująco. Poza Johannesem Brandtem studia uniwersyteckie odbyło dowodnie jeszcze czterech notariuszy kapituły. Trzech immatrykulowało się w Greifswaldzie, zaś jeden z nich studiował w nim po wcześniejszym pobycie na Uniwersytecie w Rostocku (Nikolaus Danckquardt). Notariusz Markus Fabri został natomiast wpisany do albumu Uniwersytetu we Frankfurcie nad Odrą. Trzech spośród zidentyfikowanych notariuszy posługiwało się tytułami mistrzowskimi (J. Brandt, B. Kickebusch, J. Martini), nie jest jednak wiadome, w których konkretnie ośrodkach uniwersyteckich udało się im je zdobyć. Nikolaus Danckquardt uzyskał natomiast tytuł bakałarza sztuk wyzwolonych w Greifswaldzie. Za interesującą należy uznać

³⁶ O rzymskich uniwersytetach zob. B. Schwarz, *Kurienuniversität und stadtrömische Universität von ca. 1300 bis 1471*, Leiden–Boston 2012 (Education and Society in the Middle Ages and Renaissance, v. 46).

zauważoną tendencję łączącą notariuszy, których obecność na uniwersytetach udało się potwierdzić. Wszyscy oni studia wyższe podejmowali przed objęciem przez nich urzędu notariusza kapituły kamieńskiej. Potwierdzać to może przyjętą w literaturze przedmiotu tezę, że wykształcenie uniwersyteckie miało odgrywać istotną rolę w walce o beneficja kościelne, a tym samym oddziaływać na przebieg samej kariery³⁷. Informacja ta pozwala ponadto na wysnucie następującego wniosku. Urząd notariusza kapituła powierzała osobom dobrze wykształconym, co nie dziwi zwłaszcza w kontekście przedstawionych wcześniej informacji o tym, że notariusz był jednocześnie rektorem szkoły katedralnym oraz wagi spraw, jakie im powierzano.

Jednym z założeń niniejszego artykułu było zestawienie krótkich biografów zidentyfikowanych notariuszy kapituły kamieńskiej z pierwszej połowy XVI stulecia. Stanowią one podstawę analizy prozopograficznej poświadczonych notariuszy.

Wyjaśnienia wymaga także kwestia ram chronologicznych poniższego opracowania, które wybrane zostały tylko z pozoru sztucznie. Cezurę początkową wyznaczają rozpoczynające w połowie grudnia 1498 roku wpisy do metryki kapitulnej. Cezura końcowa również została wyznaczona na podstawie zachowanych protokołów z sesji kapitulnych. Dodatkowo zbiega się to z ustąpieniem pierwszego protestanckiego biskupa diecezji kamieńskiej – Bartholomäusa Suawego (1544–1549) w 1549 roku, którego wybór na ordynariusza kamieńskiego był poważnym krokiem na drodze budowy jednolitego terytorialnie i prawnie kościoła protestanckiego i zamyka pierwszy, najbardziej dramatyczny okres dziejów luteranizmu na Pomorzu.

Metrykę kapituły kamieńskiej tworzy kilka oddzielnie zszytych jednostek. Wszystkie mają format dutki. Ich wymiary to 11 cm szerokości i 34 cm długości. Każdą z nich tworzy wiele papierowych składek, liczących od kilkudziesięciu do nawet kilkuset kart. Czasem są one oprawione pergaminowymi instrumentami notarialnymi sporządzonymi w kancelarii kapitulnej. Większość notatek zapisano jasnobrazowym atramentem, rzadziej natomiast używany był atrament ciemnobrazowy.

Najstarsze zachowane wpisy w metryce pochodzą z lat 1494–1501, przy czym najstarsze, z lat 1494–1497, są na ogół nieczytelne³⁸. Stosunkowo dobrze

³⁷ A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapitul katedralnych w Polsce XIV i XV wieku na tle porównawczym. Studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995, s. 145, 148.

³⁸ KKK, sygn. 513; sygn. 515, s. 6–275.

zachowały się natomiast zapiski z posiedzeń od 17.12.1498 roku do 6.03.1513 roku³⁹. Następna zachowana dutka dotyczy posiedzeń od 26.07.1525 roku, zaś kończy ją protokół z 3.03.1527 roku⁴⁰. Kompletniejsze są protokoły z posiedzeń odbytych od 5.08.1527 roku do 18.04.1540 roku⁴¹ oraz od 25.12.1541 roku do połowy 1569 roku⁴².

Zapiski znajdujące się w metryce to nic innego jak akta czynności (*acta actorum*), spisywane przez notariuszy kapitulnych dla zachowania o nich pamięci. Wydaje się, że sporządzane były one w postaci brulionu w czasie zebrań i dopiero później przepisywane na luźne składki, które następnie zszywano i oprawiano w formie dutki. Konsekwencją takiego stylu pracy i opracowania dokumentów były zdarzające się błędy w datacji poszczególnych notatek oraz zszywanie ze sobą niekiedy składek bez zachowania kolejności chronologicznej.

W metryce jedynie ważniejsze noty wyróżniano tytułem, najczęściej zapisywano je większymi literami. Tytuły nad istotnymi postanowieniami kapituły mają często postać krótkiego regestu. Po ostatniej zapisanej danego roku notce, notariusz kreślił zwykle większymi literami formułę, po której wpisywano protokoły z posiedzeń odbytych w nowym roku. Datę roczną zawsze wyrażano słowami, ponadto podawano w niej rok pontyfikatu danego papieża. Na marginesach metryki niekiedy wyrysowane dłonie wskazywały na szczególnie ważne noty.

Formularz każdej zapiski otwiera data dzienna, zazwyczaj w pierwszej nocy na stronie (lub na karcie). Kolejne zapiski wpisane w tym samym dniu zaczynały się od słów *eadem die* (lub *eodem die*). Pełna data pojawiała się ponownie w momencie zmiany daty albo na początku następnej strony. Datę roczną umieszczano zazwyczaj w górnej części każdej ze stron (kart). Charakterystycznym elementem rozpoczynającym wpisy jest lista obecności kanoników uczestniczących w danej sesji kapitulnej. Po niej notariusz umieszczał informacje o podjętych przez kapitułę decyzjach. Dotyczyły one głównie problemów związanych z zarządaniem majątkiem, liturgią w katedrze, rezydencją, refekcjami kanonicznymi, recepcjami duchownych, stosunkami kapituły katedralnej z ordynariuszem diecezji, niższym duchowieństwem katedry, miastem Kamieniem, poddanymi we włościach ziemskich oraz spraw procesowych. Każdą notę zamykała testacja,

³⁹ KKK, sygn. 513, s. 1–72; sygn. 1302, s. 6–235; sygn. 1420, s. 124–135; sygn. 514, s. 2–11; sygn. 1420, s. 12–25; sygn. 515, s. 6–275.

⁴⁰ KKK, sygn. 516, s. 5–125.

⁴¹ KKK, sygn. 513, s. 73–202; sygn. 517, s. 5–28; sygn. 518, s. 71–447.

⁴² KKK, sygn. 231, s. 11–718.

w skład której wchodził przeważnie wikariusz oraz uczniowie szkoły katedralnej. Pod większością zapisów widnieje podpis notariusza wraz z formułą uwierzytelniającą (subskrypcja) protokołu.

Powyższe spostrzeżenia można zamknąć wnioskami natury ogólniejszej. Analiza indywidualnych karier osób zatrudnionych przez kapitułę kamińską w pierwszej połowie XVI wieku na urząd notariusza potwierdziła, że należeli oni, obok kleru katedralnego, do ścisłej elity umysłowej środowiska, w którym przyszło im pracować. Już sam fakt, że w Kamieniu łączono urząd notariusza kapitulnego ze stanowiskiem rektora szkoły katedralnej, która służyła z wysokiego poziomu nauczania, świadczy o tym, że przedstawione badania umożliwiły pogłębienie wiedzy o grupie osób należących do ówczesnych elit intelektualnych miasta Kamienia oraz szerzej Pomorza i diecezji kamińskiej. Dla połowy z nich udało się potwierdzić podjęcie nauki uniwersyteckiej, co również wskazuje, że kapituła w Kamieniu dbała, żeby personel jej kancelarii obejmowali ludzie należycie wykształceni i z odpowiednimi kwalifikacjami zawodowymi. Trzech notariuszy miało tytuły mistrzowskie.

Wśród potwierdzonych źródłowo notariuszy publicznych, będących w służbie kapituły w Kamieniu, zdecydowana większość pochodziła z rodzimej diecezji kamińskiej. Trzech z dziesięciu zidentyfikowanych notariuszy pochodziło z dużych pomorskich ośrodków miejskich (Darłowo, Kamień, Kołobrzeg). Dwóch z nich wywodziło się z rodów patrycjuszowskich. Żaden z zidentyfikowanych notariuszy nie należał do stanu szlacheckiego.

Ich podstawową formę wynagrodzenia stanowiły dochody płynące z pełnienia funkcji rektora szkoły katedralnej oraz udzielane im przez kapitułę niższe beneficja kościelne (głównie wikarie). Znaczącym źródłem ich dochodów, choć trudnym do określenia, były oczywiście pobierane przez nich opłaty, wynikające z prowadzenia działalności kancelaryjnej. Niektórzy z notariuszy dysponowali ponadto beneficjami kościelnymi w innych kościołach diecezji kamińskiej.

ANEKS I

Wykaz notariuszy kapituły kamieńskiej w pierwszej połowie XVI wieku

Nikolaus Danckwardt (*Dancquardt, Dankquardt, Danquardus*) – wywodził się z Darłowa, na co wskazuje jego wpis immatrykulacyjny (*de Rugenwoldis Caminensis d.*), złożony 3.05.1461 r. do albumu Uniwersytetu w Greifswaldzie⁴³. Wcześniej studiował w Rostocku, gdzie został immatrykulowany 9.03.1455 r.⁴⁴ Tam w semestrze zimowym 1456/1457 uzyskał tytuł bakałarza filozofii⁴⁵. W aktach kamery apostołskiej notowany jest klerykiem diecezji kamieńskiej oraz wikariuszem w kościele kolegiackim w Güstrow oraz parafialnym w Darłowie (4.06.1463)⁴⁶. Dysponował uprawnieniami notariusza publicznego kreacji cesarskiej⁴⁷. Nie znamy jego *signum*. W katedrze kamieńskiej miał wikarię przy ołtarzu św. Anny⁴⁸. Być może przez jakiś czas był związany z kancelarią dworską księcia Bogusława X (1478–1523), ponieważ z prezenji tego władcy został instytuowany 4.11.1490 r. na urząd plebana w kościele parafialnym w Darłowie⁴⁹. Jako jego proboszcz jest wzmiankowany 16.08.1492 r.⁵⁰ i 21.12.1501 r.⁵¹ 5.11.1490 r. dokonał cesji wikarii w darłowskim kościele na rzecz sekretarza książęcego oraz kanonika kamieńskiego – Heinricha Levina⁵². **Prowadził metrykę kapitułną:** od 17.12.1498 r. do 10.10.1499 r.⁵³, od 16.03.1500 do 18.03.1504 r.⁵⁴ Nikolaus Danckwardt zmarł w lipcu

⁴³ *Ältere Universitäts-Matrikeln, II.: Universität Greifswald*, Bd. 1: 1456–1645, hrsg. von Ernst Friedlaender, Leipzig 1893 (dalej: Matr. Greifswald), s. 20, nr 35.

⁴⁴ *Die Matrikel der Universität Rostock*, Bd. 1: 1419–1499, hrsg. von Adolf Hofmeister, Rostock 1891, s. 104, nr 43.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 112, nr 23.

⁴⁶ *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien vom Beginn des Schismas bis zur Reformation*, Bd. 7/1–2: *Calixt III.: 1455–1458*, bearb. von Ernst Pitz, Tübingen 1989, nr 4440.

⁴⁷ APSz, *Archiwum Książąt Szczecińskich*, Pars I, sygn. 4563, s. 1.

⁴⁸ *Statuta Capituli*, s. 335.

⁴⁹ *Registrum Administrationis Episcopatus Caminensis 1489–1494*, hrsg. von Robert Klempin, w: *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns. Aus der Zeit Bogislafs X.*, Berlin 1859, nr 184.

⁵⁰ *Ibidem*, nr 558.

⁵¹ *Liber beneficiorum der Karthäuserklosters Marienkron bei Rügenwalde*, bearb. von Hugo Lemcke, Stettin 1922, s. 131, nr 2188; H. Heyden, *Pommersche Geistliche vom Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*, Köln–Graz 1965, s. 69.

⁵² *Registrum Administrationis*, nr 186.

⁵³ KKK, sygn. 513, s. 1–72.

⁵⁴ KKK, sygn. 1302, s. 61–309.

badź w sierpniu 1504 r. Ostatni znany nam sporządzony przez niego dokument został wystawiony przez kapitułę kamieńską 2.07.1504 r., zaś 22.08.1504 r. mowa jest o nim jako o zmarłym wikariuszu katedry w Kamieniu⁵⁵.

Benedikt Kickebusch (*Kieckebusch, Kiekebusch, Kikenbusch*) – kleryk diecezji wrocławskiej⁵⁶, notariusz publiczny kreacji cesarskiej oraz kreacji apostolskiej⁵⁷, miał święcenia duchowne prezbitera⁵⁸, w dokumencie z 11.09.1507 r. został wzmiankowany magistrem⁵⁹. W 1524 r. został immatrykulowany na Wydziale Sztuk Wyzwolonych w Greifswaldzie⁶⁰. Reprezentował z pewnością wysoki poziom intelektualny, skoro kapituła powierzyła mu stanowisko rektora szkoły katedralnej w Kamieniu, odznaczającej się wysokim poziomem nauczania. Poświadczony na tym stanowisku został w dokumentach z 1508 r. i 17.12.1531 r.⁶¹ Statutowo, o czym wspominaliśmy we wstępie, stanowisko rektora szkoły katedralnej było zespolone z urzędem notariusza kapitulnego. Benedikt Kickebusch po raz pierwszy został wzmiankowany na ostatnim z urzędów w protokole z sesji kapitulnej, z 10.09.1505 r.⁶² Można więc przypuszczać, że oba stanowiska objął zaraz po śmierci Nikolausa Danckwardta (zm. w 1504). Przed objęciem notariatu jego związki z katedrą w Kamieniu nie są znane, wiadomo jedynie, że już w 1503 r. był właścicielem wikarii przy ołtarzu św. Barbary w kościele NMP w Koszalinie⁶³. **W metryce kapitulnej sporządził protokoły:** od 10.09.1505 do 24.05.1506 r.⁶⁴, od 30.05.1506 do 2.01.1510 r.⁶⁵, od 21.04.1510 do 11.01.1511 r.⁶⁶, od 14.08.1511 do 6.03.1513 r.⁶⁷,

⁵⁵ APSz, *Regesten zu den Urkunden des Bistums Kammin* (dalej: RUBK), nr 1150 i 1197.

⁵⁶ KKK, sygn. 1302, s. 270.

⁵⁷ APSz, *Sąd Nadworny w Stargardzie*, sygn. 6678; APSz, *Sąd Kameralny Rzeszy w Wetzlar*, sygn. 1706, s. 428; KKK, sygn. 1487, s. 10.

⁵⁸ Matr. Greifswald, s. 200.

⁵⁹ APSz, *Regesten zu den Urkunden des Prämonstratenser Klosters Belbuck*, sygn. 1123, nr 124.

⁶⁰ Matr. Greifswald, s. 200.

⁶¹ M. Wehrmann, *Ältere Nachrichten*, s. 35. Według R. Spuhrmanna piastował on urząd rektora w latach 1508–1532 (R. Spuhrmann, *Die Camminer Domschule*, Heimatkalender des Kreises Cammin 1930, s. 39).

⁶² KKK, sygn. 514, s. 1.

⁶³ *Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen*, H. 3: *Anlagen und Register*, bearb. von H. Heyden, Köln-Graz 1964 (*Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern*, IV. 3.), s. 33.

⁶⁴ KKK, sygn. 514, s. 1–25.

⁶⁵ KKK, sygn. 515, s. 6–116.

⁶⁶ Ibidem, s. 131–171.

⁶⁷ Ibidem, s. 194–275.

23.05.1529 r.⁶⁸, od 30.10.1529 do 23.07.1529 r.⁶⁹, 2.08. i 30.09.1530 r.⁷⁰, 30.10.1530 r.⁷¹, od 28.09. do 17.11.1530 r.⁷² oraz od 27.11.1530 do 11.11.1532 r.⁷³ Z funkcji notariusza oraz rektora szkoły katedralnej zrezygnował 31.10.1532 r. Tego samego dnia decyzją rezydujących członków kapituły kamieńskiej oba stanowiska objął Johannes Brandt.

Markus Kopman (*Copman*) – uczeń kamieńskiej szkoły katedralnej, poświadczony klerykiem diecezji kamieńskiej w dokumencie z 19.01.1511 r.⁷⁴ Dysponował przywilejem kreacji cesarskiej⁷⁵. W rejestrze niższych beneficjów katedry w Kamieniu widnieje jako właściciel wikarii przy ołtarzu *altare super ambone*⁷⁶. **Prowadził metrykę kapitułną**: od 9.01.1510 do 20.04.1510 r.⁷⁷, 12.02.1511 r.⁷⁸, od 8.03.1511 do 13.07.1511 r.⁷⁹

Michael Mathei – wzmiankowany w testacji protokołu z 10.01.1510 r. jako kleryk diecezji kamieńskiej oraz wikariusz katedralny⁸⁰. W metryce kamieńskiej sporządził jeden protokół z sesji kapitułnej, która odbyła się 11.03.1511 r.⁸¹

Markus Fabri (*Faber*) – kleryk diecezji kamieńskiej. Pewne, że miał uprawnienia notariusza publicznego, nie znamy jednak jego kreacji. 23.04.1514 r. został immatrykulowany we Frankfurcie nad Odrą⁸². **Prowadził metrykę kapitułną**: od 26.07.1525 do 1.01.1527 r.⁸³, 14.01.1527 do 3.03.1527 r.⁸⁴

Mattheus Eggardi (*Eggardus, Egghardi*) – uczeń kamieńskiej szkoły katedralnej, kleryk diecezji kamieńskiej. W 1516 r. został poświadczony jako notariusz publiczny

⁶⁸ KKK, sygn. 513, s. 142.

⁶⁹ Ibidem, s. 160–192.

⁷⁰ Ibidem, s. 194 i 201–202.

⁷¹ KKK, sygn. 517, s. 1.

⁷² KKK, sygn. 518, s. 23–34.

⁷³ Ibidem, s. 37–71.

⁷⁴ RUBK, nr 1257.

⁷⁵ KKK, sygn. 1485 I, s. 1.

⁷⁶ *Statuta Capituli*, s. 338.

⁷⁷ KKK, sygn. 515, s. 117–131.

⁷⁸ Ibidem, s. 172.

⁷⁹ Ibidem, s. 175–193.

⁸⁰ KKK, sygn. 515, s. 117.

⁸¹ Ibidem, s. 174.

⁸² *Ältere Universitäts-Matrikeln*, I: *Universität Frankfurt a. O.*, hrsg. von Ernst Friedlander, Bd. 1, Leipzig 1887, s. 39, nr 20.

⁸³ KKK, sygn. 516, s. 5–28.

⁸⁴ Ibidem, s. 105–114.

kreacji apostolskiej⁸⁵. **Prowadził metrykę kapitulną**: od 5.08.1527 do 1.12.1527 r.⁸⁶, od 1.01.1528 do 29.11.1528 r., od 7.01.1529 do 3.02.1529 r.⁸⁷

Martinus Molner (*Moller, Molre*) – kleryk diecezji kamińskiej, wikariusz katedralny przy ołtarzu położonym *prope et ante gradus domus Capitulari*⁸⁸. Święcenia duchowne uzyskał w stopniu prezbitera⁸⁹. W protokole z 25.06.1509 r. odnotowano, że na jego korzyść z wikarii w kościele katedralnym zrezygnował Nikolaus Brun⁹⁰. 24.08.1537 r. otrzymał prowizję kapitulną na, wakującą po śmierci hrabiego Wolfganga v. Eversteina, wikarię w katedrze⁹¹. **Prowadził metrykę kapitulną**: od 7.01.1529 do 15.10.1529 r.⁹², 30.05.1530 r.⁹³, od 13.06.1530 do 11.09.1530 r.⁹⁴, od 27.07.1530 do 2.09.1530 r.⁹⁵, 10.10.1530 r.⁹⁶, 20.11.1530 r.⁹⁷, 25.11.1530 r.⁹⁸, 8.02.1531 r.⁹⁹, od 14.11.1533 do 17.11.1533 r.¹⁰⁰, 3.11.1536 r.¹⁰¹ i 28.02.1538 r.¹⁰²

Johannes Martini – pochodził z rodziny kołobrzeskiej. Był klerykiem diecezji kamińskiej. 3.05.1493 r. został wpisany do albumu Uniwersytetu w Greifswaldzie. W zapisie immatrykulacyjnej został określony jako *familiaris* znanego jurysty Heinricha Bukowa (ur. ok. 1470 r. – zm. po 1537 r.).¹⁰³ W protokole z sesji kapitulnej 30.04.1534 r. został wspomniany jako magister sztuk wyzwolonych¹⁰⁴. O jego kreacji notarialnej nie mamy

⁸⁵ KKK, sygn. 406, s. 6.

⁸⁶ KKK, sygn. 513, s. 73–87.

⁸⁷ Ibidem, s. 88–119.

⁸⁸ *Statuta Capituli*, s. 337–338.

⁸⁹ RUBK, nr 1298.

⁹⁰ KKK, sygn. 515, s. 94.

⁹¹ *Geschichte des Geschlechts von Kleist*, Tl. 1: *Urkundenbuch*, hrsg. von Gustav Kratz, Berlin 1862, nr 447 a.

⁹² KKK, sygn. 513, s. 119–160.

⁹³ KKK, sygn. 518, s. 8.

⁹⁴ Ibidem, s. 13–22.

⁹⁵ KKK, sygn. 513, s. 192–198.

⁹⁶ Ibidem, s. 202.

⁹⁷ KKK, sygn. 518, s. 36.

⁹⁸ KKK, sygn. 517, s. 5.

⁹⁹ Ibidem, s. 18–19.

¹⁰⁰ KKK, sygn. 518, s. 144–145.

¹⁰¹ Ibidem, s. 304.

¹⁰² Ibidem, s. 365.

¹⁰³ Matr. Greifswald, s. 125, nr 25

¹⁰⁴ KKK, sygn. 518, s. 189.

jakichkolwiek informacji. **Prowadził metrykę kapitulną:** 5.06.1530 i 24.11.1533 r.¹⁰⁵ W rejestrze niższych beneficjów kościoła katedralnego w Kamieniu został wzmiankowany jako właściciel wikarii przy ołtarzu ku czci św. Anny w kaplicy rodowej Lepelów. Jako właściciel tego beneficjum został odnotowany w protokole z posiedzenia kapituły kamieńskiej z 12.12.1533 r.¹⁰⁶ Był ponadto wikariuszem w kolegiacie kołobrzeskiej w latach 1500–1530¹⁰⁷. Wiadomo również, że miał prebendę kanoniczną w katedrze kamieńskiej w latach 1531–1536¹⁰⁸. Notowany kanonikiem kołobrzeskim w dokumencie z 28.09.1536 r.¹⁰⁹

Johannes Brandt (*Brand, Brandth*) – kleryk diecezji kamieńskiej¹¹⁰, 9.04.1511 r. wystąpił jako uczeń szkoły katedralnej w Kamieniu¹¹¹, miał święcenia duchowne w stopniu prezbiteriatu¹¹². W protokole z 11.08.1528 r. został wymieniony jako magister sztuk wyzwolonych¹¹³. W swoich formułach subskrypcyjnych pisał się notariuszem publicznym kreacji apostolskiej¹¹⁴. W młodości najprawdopodobniej przebywał w Kurii Rzymskiej¹¹⁵, na co wskazuje treść sporządzonej przez niego subskrypcji w dokumencie z 1549 r.: *Johannes Brandt presbiter Caminensis diocesis, publicus apostolica auctoritate, et in archivio*

¹⁰⁵ Ibidem, s. 9, 149.

¹⁰⁶ *Statuta Capituli*, s. 339; KKK, sygn. 518, s. 156.

¹⁰⁷ APSz, *Regesten zu den Urkunden des Domkapitel in Kolberg*, nr 276, 284, 288, 295, 308; APSz, *Repertorium über die im Kgl. Staatsarchiv zu Stettin deponierten Urkunden der Stadt Colberg*, nr 233.

¹⁰⁸ *Geschichte des Geschlechts*, nr 442 a; KKK, sygn. 518, s. 156, 185, 295.

¹⁰⁹ APSz, *Regesten zu den Urkunden des Domkapitel in Kolberg*, nr 312. W rejestrze beneficjów tego kościoła został przypisany do dziewiętej prebendy, przypisanej osobie ze święceniami duchownymi w stopniu subdiakona (APSz, *Archiwum Książąt Szczecińskich*, P. III, sygn. 422, s. 107). 23.08.1543 r. dokonał cesji tamtejszej prebendy na rzecz hrabiego Ludwika v. Eversteina (III) zob. *Diplomataria et scriptores historiae Germanicae medii aevi*, T. 3, hrsg. von Christian Schoettgen, Gregor C. Kreysig, Altenburg 1760, s. 292–293.

¹¹⁰ KKK, sygn. 320, s. 259.

¹¹¹ KKK, sygn. 515, s. 215–216.

¹¹² APSz, *Sąd Kameralny Rzeszy w Wetzlar*, sygn. 1000, s. 7.

¹¹³ KKK, sygn. 513, s. 111.

¹¹⁴ KKK, sygn. 321, s. 248.

¹¹⁵ Nie znajdujemy jego nazwiska w spisie notariuszy pochodzących z krajów niemieckich, którzy uzyskali uprawnienia notarialne w Rocie Rzymskiej w latach 1507–1519. Natrafiamy w nim na siedmiu kleryków diecezji kamieńskiej: Johannesa v. Puttkamera (1508), Joachima v. Tesse-na (1509), Nikolausa Bulderiana (1510), Johannesa Lemme (1511), Petera Pritze (1511), Heinricha v. Güntersberga (1514) i Joachima Petersdorfa (1519). Zob. K.H. Schäfer, *Deutsche Notare in Rom am Ausgang des Mittelalters*, Historisches Jahrbuch am Auftrag des Görres-Gessellschaft, Bd. 33, München 1912, s. 719–738.

*Romana curie, descriptus et matriculatus notarius*¹¹⁶. Urząd notariusza oraz rektora w katedrze kamieńskiej objął 31.10.1532 r.¹¹⁷. Rektorem pozostał do 1536 r.¹¹⁸ **Prowadził metrykę kapitulną**: od 11.11.1532 do 12.11.1533 r.¹¹⁹, od 19.11.1533 do 20.11.1533 r.¹²⁰, od 1.12.1533 do 3.11.1536 r.¹²¹, od 4.11.1536 do 26.02.1538 r.¹²², od 1.03.1538 do 5.04.1540 r.¹²³, od 25.12.1541 do 9.01.1543 r.¹²⁴, od 3.03.1543 do połowy 1569 r.¹²⁵ J. Brandt będąc notariuszem kapitulnym czerpał dochody z kilku altarii w kościele katedralnym. Z rejestru niższych beneficjów katedralnych wynika, że był właścicielem wikarii przy ołtarzu św. Anny oraz jednej z wikarii przy ołtarzu znajdującym się w kapitulniku¹²⁶. 21.08.1538 r. dziekan kamieński Pribeslaus v. Kleist (I) zrezygnował na jego korzyść ze swoich praw do wakującej po śmierci oficjała kamieńskiego Petera Wendtlanda (zm. 1537/1538), wikarii przy ołtarzu św. Piotra (*beneficio Sancti Petri*)¹²⁷. J. Brandtowi jako jedynemu spośród znanych nam notariuszy kapitulnych w pierwszej połowie XVI stulecia, udało się wejść w posiadanie prebendy kanonickiej. 16.01.1555 r. z prezencji księcia szczecińskiego Barnima IX (1532–1569) i za zgodą rezydujących kanoników kamieńskich otrzymał prebendę kanonicką. Recepcja oraz ceremonia instalacji odbyła się jeszcze tego samego dnia. Przypadła mu stalla w południowej części chóru. Niedługo później doczekał się kolejnego awansu w hierarchii duchowieństwa katedralnego, gdyż 28.08.1556 r. z prezencji księcia Barnima IX otrzymał prowizję na, wakującą po śmierci Heinricha v. Güntersberga, prałaturę tezaurariusza¹²⁸. Johannes Brandt był żonaty, w dokumencie z 26.03.1554 r. mowa jest o jego małżonce – [Elisabe]th Borrentin¹²⁹. Zmarł 1569/1572 r.¹³⁰

¹¹⁶ APSz, *Sąd Kameralny Rzeszy w Wetzlar*, sygn. 1000, s. 7.

¹¹⁷ KKK, sygn. 518, s. 770.

¹¹⁸ R. Spuhrmann, *Die Camminer Domschule*, s. 39.

¹¹⁹ KKK, sygn. 518, s. 72–142.

¹²⁰ Ibidem, s. 146–149.

¹²¹ Ibidem, s. 152–304.

¹²² Ibidem, s. 306–364.

¹²³ Ibidem, s. 369–447.

¹²⁴ Ibidem, s. 11–88.

¹²⁵ Ibidem, s. 91–718.

¹²⁶ *Statuta Capituli*, s. 333 i 337.

¹²⁷ Ołtarz ten był położonym we wschodniej części południowego transeptu (*Geschichte des Geschlechts*, nr 457). W kolegiacie kołobrzeszkiej posiadał wikarię przy ołtarzu św. Marcina, APSz, *Archiwum Książąt Szczecińskich*, Pars III, sygn. 422, s. 229).

¹²⁸ KKK, sygn. 231, s. 492.

¹²⁹ RUBK, nr 1471.

¹³⁰ Metrykę kapitulną prowadził do 1569 r. Drugą z dat wyznaczaliśmy natomiast na podstawie informacji o wprowadzeniu 1 X 1572 r., na wakujący po jego śmierci tezaurariat, Georga (Jürgena)

Jakob Wegener – z protokołu z 30.04.1546 r. wynika, że był mieszkańcem Kamienia i uczniem szkoły katedralnej¹³¹, kleryk diecezji kamieńskiej¹³², notariusz publiczny kreacji apostolskiej. Nie znamy jego znaku notarialnego. W metryce kapituły kamieńskiej sporządził protokół z posiedzenia kolegium katedralnego, które odbyło się 10.01.1543 r.¹³³

ANEKS II

Znaki notarialne notariuszy kapituły kamieńskiej z pierwszej połowy XVI wieku

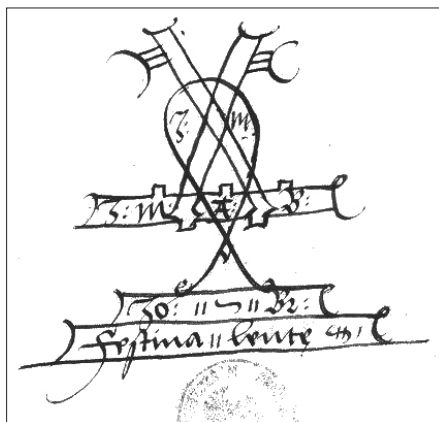
Il. 1. Znak notarialny Benedikta Kickebuscha
(APSz, Sąd Kameralny Rzeszy w Wetzlar, sygn. 1796, s. 428).

v. Ramella. (*Statuta Capituli*, s. 410).

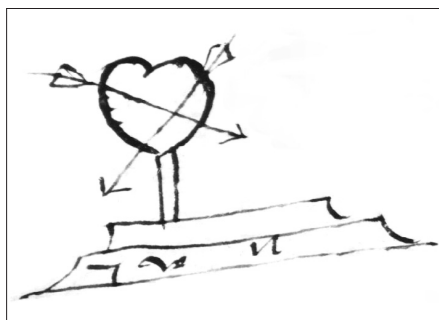
¹³¹ KKK, sygn. 231, s. 178.

¹³² APSz, Sąd Nadworny w Stargardzie, sygn. 2026.

¹³³ KKK, sygn. 231, s. 90.

II. 2. Znak notarialny Johanna Brandta
(APSz, Kapituła Katedralna w Kamieniu Pomorskim, sygn. 320, s. 85).

II. 3. Znak notarialny Jakoba Wegenera
(APSz, Sąd Nadworny w Stargardzie, sygn. 2026).

Bibliografia

Źródła publikowane

- Ältere Universitäts-Matrikeln*, I: *Universität Frankfurt a. O.*, hrsg. von Ernst Friedlander, Bd. 1, Leipzig 1887.
- Ältere Universitäts-Matrikeln*, II: *Universität Greifswald*, Bd. 1: 1456–1645, hrsg. von Ernst Friedlaender, Leipzig 1893.
- Diplomataria et scriptores historiae Germanicae medii aevi*, T. 3, hrsg. von Christian Schoettgen, Gregor C. Kreysig, Altenburg 1760.
- Geschichte des Geschlechts von Kleist*, Tl. 1: *Urkundenbuch*, hrsg. von Gustav Kratz, Berlin 1862.
- Liber beneficiorum der Karthäuserklosters Marienkron bei Rügenwalde*, bearb. von Hugo Lemcke, Stettin 1922.
- Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen*, H. 3: *Anlagen und Register*, bearb. von H. Heyden, Köln–Graz 1964 (*Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern*, IV. 3.).
- Registrum Administrationis Episcopatus Caminensis 1489–1494*, hrsg. von Robert Klemplin, w: *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns. Aus der Zeit Bogislafs X.*, Berlin 1859.
- Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien vom Beginn des Schismas bis zur Reformation*, Bd. 7/1–2: *Calixt III.: 1455–1458*, bearb. von Ernst Pitz, Tübingen 1989.
- Statuta Capituli et Episcopatus Caminensis*, hrsg. von Robert Klemplin, w: *Diplomatische Beiträge zur Geschichte Pommerns. Aus der Zeit Bogislafs X.*, Berlin 1859.

Literatura

- Bartoszewicz A., *Piśmienność mieszczańska w późnośredniowiecznej Polsce*, Warszawa 2012.
- Bilska-Ciećwierz M., *Powstanie i organizacja kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*, Kraków 2007.
- Chmielewska M., *Średniowieczni notariusze jeleniogórscy i lwóweccy oraz ich signa notarialia*, „Rocznik Jeleniogórski” 2001, nr 33, s. 73–78.
- Czyżak M., *Notariusze kapituły gnieźnieńskiej w I połowie XV wieku*, „Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolskię”, 2003, t. 1, s. 35–54.
- Gąsiorowski A., *Notariusze publiczni w Wielkopolsce schyłku wieków średnich. Katalog admisji w Gnieźnie i w Poznaniu 1420–1500*, Poznań 1993.
- Gąsiorowski A., *Admisje notariuszy publicznych w Wielkopolsce u schyłku wieków średnich*, w: *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. 5, red. S.K. Kuczyński, Warszawa 1992, s. 267–275.

- Gąsiorowski A., *Święcenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku*, „Roczniki Historyczne” 2001, t. 67, s. 79–105.
- Heyden H., *Die Kirchen Stralsunds und ihre Geschichte*, Berlin 1961.
- Jurek T., *Stanowisko dokumentu w średniowiecznej Polsce*, „Studia Źródłoznawcze” 2002, t. 40, s. 1–18.
- Konow K.O., *Zur ältesten Geschichte des Notariats in Pommern. Die Signete der ersten pommerschen Notariatsinstrumente*, „Baltische Studien”, Neue Folge, Bd. 51, 1965, s. 33–40.
- Lutyński K., *Kapituła katedralna w Poznaniu w XVI wieku. Organizacja i majątek*, Poznań 2000.
- Łosowska A., *Pennae investivi Praemisiae. Notariusze kancelarii kościelnych, pisarze sądów oraz urzędów świeckich w XV i na początku XVI wieku*, Przemyśl 2011.
- Marciniak R., *Dobra kapituły kamińskiej do połowy XV wieku. Studium z dziejów społecznych gospodarstwa feudalnego*, Szczecin 1970.
- Mikucki S., *Mianowanie notariuszy publicznych imperiali auctoritate w diecezjach krakowskiej i lwowskiej w wieku XV*, w: *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*, t. 1, Kraków 1938.
- Radziwiński A., *Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV wieku na tle porównawczym. Studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995.
- Rymar E., *Pralatura kapituły kamińskiej w XII–XVI wieku. Część I: Prepozyci*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2009, t. 24, z. 1, s. 7–34.
- Rymar E., *Pralatura kapituły kamińskiej w XII–XVI wieku. Część IV: Tesaurariusze, witzumowie, struktuarisze*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2010, t. 25, z. 1, s. 7–34.
- Schäfer K.H., *Deutsche Notare in Rom am Ausgang des Mittelalters*, Historisches Jahrbuch am Auftrag des Görres-Gessellschaft, Bd. 33, München 1912.
- Schröder R., *Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte*, Berlin–Leipzig 1922.
- Schwarz B., *Kurienuniversität und stadtrömische Universität von ca. 1300 bis 1471*, Leiden–Boston 2012.
- Skupiński K., *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997.
- Skupiński K., *O znaku notarialnym jako źródle do poznania polskiej heraldyki średniowiecznej*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin–Polonia, vol. XLV, sectio F, 1990, s. 231–243.
- Spuhrmann R., *Die Camminer Domschule*, Heimatkalender des Kreises Cammin 1930.
- Stopka K., *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studium nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994.
- Tomczak A., *Kancelaria biskupów włocławskich w okresie księgi wpisów (XV–XVIII w.)*, Toruń 1964.

- Trusen W., *Notar und Notariatsinstrument an der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit. Zu den gemeinrechtlichen Grundlagen der Reichsnotariatsordnung von 1512*, w: *Beiträge zur Rechtsgeschichte. Gedächtnisschrift für Hermann Conrad*, hrsg. von Gerd Kleinheyer u. Paul Mikat, Paderborn 1979 (Rechts- und Staatswissenschaftliche Veröffentlichungen der Görres- Gesellschaft, NF, H. 34), s. 545–566.
- Wehrmann M., *Ältere Nachrichten vom der Schule in Kammin*, Monatsblätter 1920, nr 9/10, s. 34–36.

**NOTARIES OF THE CATHEDRAL CHAPTER AND THEIR FUNCTIONS
IN THE FIRST HALF OF THE 16TH CENTURY**

SUMMARY

The main subject of this article is to catalogue the notaries employed in the chancellery of the Cathedral Chapter in Kamień in the first half of the 16th century. The chronological frame of the article is identical to the Chapter's register, which includes the reports of the Chapter's meetings that took place between 1498 and 1569. The register is kept in the State Archives in Szczecin.

The above mentioned reports are a source thanks to which it is possible to identify ten notaries of the Cathedral Chapter in Kamień. They were recruited from outside the body of the canons. Their reception usually took place at the general meeting on November 10th. Their main task was to run the documentation, among other things the records of the Chapter's meetings, the financial and economic registers, etc. The main notary was – at the same time – rector of the Cathedral School.